การศึกษาภาวะความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี

A Study of Stress in the 3rd year Students of Bachelor of Public Health Program in Dental Public Health according to their Dental Practice Training in Clinical Dentistry 1, Sirindhorn College of Public Health Suphanburi

ภัทรา ทวีผล*, สมฤทัย บุญรอด, ภาสกร ศรีไทย

Phatra Taweepol*, Somruethai Bunrod, Passkorn Srithai

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี

Sirindhorn College of Public Health, Suphanburi

(Received: February 22, 2021; Revised: December 9, 2021; Accepted: December 26, 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียดและปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2561 จำนวนประชากร 36 คน โดยใช้แบบวัดความเครียดในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน 1 และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 86.1 อายุเฉลี่ย 21.67 ปี ร้อยละ 50 ค่าใช้จ่ายต่อเดือน 2,500-5,000 บาท ร้อยละ 50 ระดับความเครียดช่วงก่อนการฝึกปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.50 \pm 0.81$) ซึ่งความเครียด ระดับความเครียดช่วงระหว่างการฝึกปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง ($\mu = 4.39 \pm 0.59$) ระดับความเครียดช่วงหลังการฝึกปฏิบัติงานอยู่ในระดับต่ำ ($\mu = 1.89 \pm 0.74$) และจากการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของนักศึกษา ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวิชาการ ภาระงานที่รับผิดชอบช่วงที่ฝึกปฏิบัติงานคลินิก อาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิก ผู้ป่วย สภาพแวดล้อมในการฝึกปฏิบัติงาน และเพื่อน

คำสำคัญ: ความเครียด, นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข, รายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: faicottonny@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ 092-6314955)

ABSTRACT

This study was a mixed method research. The purposes of the research were to study levels of stress and factors related to stress on Dental public health students. The population of this research was 36 undergraduate students in the 3rd year of public health program in dental public health, Sirindhorn College of Public Health, Suphanburi in the academic year 2018. A stress assessment and individual in-depth interviews were conducted in the study. Data were described using frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.) and the synthesis of in-depth qualitative interviews.

The research showed that 86.1 percent of the population were female, aged around 21.67. Fifty percent of students had per-month expense between 2,500 to 5,000 baht. The pre-training stress level was moderate ($\mu = 3.50 \pm 0.81$). The stress level during the training was high ($\mu = 4.39 \pm 0.59$). The post-training stress level was low ($\mu = 1.89 \pm 0.74$). The factors that potentially related to stress among dental public health students were personal issues, academic challenges, responsible assignment during the clinical practice, practice advisor, patient, environment, and classmates.

Keywords: Stress, Bachelor of public health program in dental public health, Integrated Practice of Clinical Dentistry 1

บทนำ

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข หลักสูตรใหม่ พ.ศ.2555 (สถาบันสมทบ มหาวิทยาลัยบูรพา) มีจุดมุ่งหวังเพื่อให้บผู้สำเร็จการศึกษาที่จบมาสามารถดูแลผู้ป่วยได้ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ คือ ส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยการดูแลทั้ง 4 มิติ นั้นสามารถนำความรู้ไป ประยุกต์ใช้กับผู้ป่วยที่มีปัญหากับสุขภาพช่องปากได้ ผ่านการเรียนในรายวิชาทางด้านวิชาชีพทันตสาธารณสุขโดยเริ่มเรียนเนื้อหาภาคทฤษฎีแบ่งหมวดวิชาเป็น ทันตกรรมป้องกัน ทันตกรรมบูรณะทันตพิเคราะห์โรคและทันตศัลยศาสตร์ (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี, 2559) เมื่อศึกษาภาคทฤษฎีจบจึงเริ่มศึกษาภาคปฏิบัติในรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน 1 นอกเหนือจากรายวิชาทางด้านทันตสาธารณสุขแล้วนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข มีวิชาทางด้านสาธารณสุขชุมชนต้องเรียนรู้ด้วย มีการฝึกภาคปฏิบัติการลงชุมชน และการทำวิจัย จึงส่งผลให้หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข มีหน่วยกิตรวม 140 หน่วยกิต (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี, 2559) ซึ่งหน่วยกิตเกณฑ์ขั้นต่ำในการศึกษาระดับปริญญาตรีการเก็บหน่วยกิตรวม คือ ไม่ต่ำกว่า 120 หน่วยกิต (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ ศ.2558, 2558, หน้า 2-11) ระยะเวลาการเรียนวิชาคลินิกทันตกรรมคลินิกผสมผสาน ในช่วง 9 เดือนที่ผ่านมา นักศึกษาต้องเผชิญกับปัญหาที่ต้องตัดสินใจมากมายในหลายด้าน ทั้งด้านความสัมพันธ์

ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์และบุคลากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิก ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักศึกษาหากความสัมพันธ์ดำเนินไปไม่ดี ย่อมก่อให้เกิดความขับข้องใจ ความวิตกกังวล ความเครียดและเกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา สาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาเกิดความวิตกกังวล คือ ความไม่พร้อมในการลงคลินิก มีการเตรียมตัวและทบทวนความรู้มาไม่ดีพอ ถูกพักการลงคลินิกจากการถูกสั่งทำรายงาน กลัวการถูกอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิก ว่ากล่าวตักเตือนกรณีทำงานผิดพลาด การได้ตรวจงานกับอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิกบางท่านที่มีความเข้มงวดในการตรวจงานมากกว่าอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิกท่านอื่น ยูนิตทำฟันและเครื่องมือทำหัตถการต่างๆ มีน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ไม่สามารถหาคนไข้มาเป็นผู้ป่วยได้ในการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้การทำงานเกิดความล่าช้า การฝึกภาคปฏิบัติประสบความล้มเหลวต้องยืดระยะเวลาในการฝึกภาคปฏิบัติออกไปอีกหรือเมื่อมีการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์ต้องมีการฝึกปฏิบัติซ้ำ อันส่งผลให้เกิดความล่าช้าต่อการผลิตบุคลากรหลักสูตรนี้ของกระทรวงสาธารณสุข และความเครียดในระดับสูงจนมีภาวะวิตกกังวลและซึมเศร้า ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ และยังส่งผลกระทบต่อการเรียนและคุณภาพชีวิต ทำให้ความสามารถในการเรียน และทำงานมีประสิทธิภาพลดลง (อตินุช มาลากุล ณ อยุธยา, 2546)

จากสถานการณ์ความเครียดที่ผ่านมาในการฝึกปฏิบัติงานคลินิกทันตกรรมในวิทยาลัยของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาธารณสุขศาสตร์(ทันตสาธารณสุข) ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาธารณสุขศาสตร์ (ทันตสาธารณสุข) ชั้นปีที่ 2 รุ่นที่ 10 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2551 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเครียดระดับปานกลาง 56.7 % รองลงมามีความเครียดระดับต่ำ 26.7 % และในระดับสูง 16.6 % (รุ่งอรุณ กระมุทกาญจน์, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของความเครียดในนักศึกษาทันตแพทย์ พบว่า ระดับของความเครียดในระดับสูง 34.1 % ในระดับปานกลาง 54.5 % และในระดับต่ำ 11.4 % (Elani et al., 2014) และสอดคล้องกับระดับความเครียดในการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสานนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ทั้ง 7 แห่ง ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับปานกลาง 106 คน คิดเป็นร้อยละ 70.7 รองลงมามีความเครียด ในระดับสูง 20 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0 และมีความเครียดอยู่ในระดับต่ำ 20 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 โดยปัจจัยด้านการฝึกปฏิบัติงานคลินิกทันตกรรมในวิทยาลัยมีความสัมพันธ์กับความเครียดในด้านการรับรู้ต่อระบบบริหารการฝึกภาคปฏิบัติ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน กระบวนการฝึกปฏิบัติงานของวิทยาลัย ปัจจัยด้านการรับรู้ระบบการฝึกคลินิกของอาจารย์ทันตแพทย์ในวิทยาลัย ปัจจัยด้านการฝึกปฏิบัติงานส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์กับผลการเรียนรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน ยกเว้น ด้านการรับรู้ต่อความสำเร็จของงาน และด้านกระบวนการฝึกงานของวิทยาลัย (อุกฤษฏ์ นันทพรไพจิตร, 2561) จากสถานการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าระดับความเครียด

ในการฝึกปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความเครียดในระดับสูงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

จากเหตุผลและปัญหาเกี่ยวกับความเครียดของนักศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจการศึกษาภาวะความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2561 เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงและพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการวางแผนดำเนินงานพัฒนาสุขภาพจิตของนักศึกษาสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุขต่อไป

วัตถุประสงค์วิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานคลินิก วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2561
2. เพื่อศึกษาความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานคลินิก วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2561

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งสรุปได้เป็น 7 ด้าน คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวิชาการ ด้านภาระงานหน้าที่รับผิดชอบช่วงที่ฝึกปฏิบัติงานคลินิก ด้านอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิก ด้านผู้ป่วย ด้านสภาพแวดล้อมในการฝึกปฏิบัติงาน ด้านเพื่อน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นประเภท Mixed – method study ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาระดับความเครียดของนักศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 38 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างเอง เมื่อเก็บข้อมูลแล้ว ใช้วิธีการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมประมวลผลทางสถิติสำเร็จรูป โดยใช้สถิติได้แก่ ความถี่ (Frequency) อัตราร้อยละ (Percentage) อธิบาย Scale ความเครียด ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาความเครียดของนักศึกษา

ผู้ให้ข้อมูล นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 38 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างเอง พร้อมกับมีการบันทึกเสียงบทสนทนาและจดบันทึกระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ 20-40 นาที เพื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ประชากรที่ศึกษา คือ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 38 คน

เกณฑ์ในการคัดเข้า (Inclusion criteria) นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ชั้นปีที่ 3 ที่ยินดีเข้าร่วมทำการวิจัยและผ่านการฝึก/การเรียนรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1

เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยออกจากการวิจัย (Exclusion criteria) นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ชั้นปีที่ 3 สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยตอนแรก แต่ตอนมาขอยกเลิกหรือถอนตัว และผู้สัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาภาวะความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2561 ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองจากการทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย

1. แบบประเมินวัดความเครียด ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ ค่าใช้จ่ายต่อเดือน และประเมินวัดความเครียด 3 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คะแนนอยู่ระหว่าง 0-5 คะแนน กำหนดเกณฑ์การแปลผล ระดับ 3 ดังนี้ดังนี้

ช่วงคะแนน	3.67 – 5.00	หมายถึง	ความเครียดระดับสูง
ช่วงคะแนน	2.34 – 3.66	หมายถึง	ความเครียดระดับปานกลาง
ช่วงคะแนน	1.00 – 2.33	หมายถึง	ความเครียดระดับต่ำ

2. การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวพร้อมกับมีการบันทึกเสียงบทสนทนาและจดบันทึก ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ 20-40 นาที ตามที่กำหนดไว้มีประเด็นดังนี้ ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวิชาการ ด้านภาระงานที่รับผิดชอบช่วงที่ฝึกปฏิบัติงานคลินิก ด้านอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิก ด้านผู้ป่วย ด้านสภาพแวดล้อมในการฝึกปฏิบัติงาน ด้านเพื่อน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถาม และแบบการสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมของเนื้อหา รูปแบบของแบบคำถาม ความเหมาะสมด้านภาษา เหมาะสมที่นำไปใช้ได้หรือไม่และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ มีการทดลองใช้ก่อน (try out) จำนวน 30 ชุด กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่ต้องการศึกษา โดยแบบสอบถามของผู้วิจัยได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น ที่ 0.76

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการสอบถามระดับความเครียดในช่วงก่อน ระหว่าง หลังในการฝึก/การเรียนรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 ที่ผ่านมา และข้อมูลทั่วไป และผู้วิจัยดำเนินการตามแผนการโดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวพร้อมกับมีการบันทึกเสียงบทสนทนาและจดบันทึก ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ 20-40 นาที เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย วันที่ 29 พฤศจิกายน – 20 ธันวาคม 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์สถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

จริยธรรมวิจัย/การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยดำเนินการตามหลักจริยธรรมในทุกขั้นตอนโดยผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ตามเอกสารรับรองเลขที่ PHCSP-นศ.183 วันที่รับรอง 28 พฤศจิกายน 2562

ผลการวิจัย

จากวิเคราะห์ผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 86.1 อายุเฉลี่ย 21.67 ปี ร้อยละ 50 ค่าใช้จ่ายต่อเดือนอยู่ระหว่าง 2,500-5,000 บาท ร้อยละ 50 โดยระดับความเครียดและคำถามปลายเปิดที่ใช้ในการสัมภาษณ์ของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 ตามประสบการณ์ความเครียดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2561 อธิบายได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ความเครียดช่วงก่อน ระหว่าง หลัง การฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน 1 ของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3

การฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน	**ความเครียด**		
	μ	**σ**	ระดับความเครียด
ก่อน	3.50	0.81	ปานกลาง
ระหว่าง	4.39	0.59	สูง
หลัง	1.89	0.74	ต่ำ

จากตารางที่ 1 พบว่า ความเครียดช่วงก่อน ระหว่าง หลัง การฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน 1 ของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 แตกต่างกัน ดังนี้ ช่วงก่อนการฝึกปฏิบัติงานมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.50 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.81 ช่วงระหว่างการฝึกปฏิบัติงานมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.39 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.59 ช่วงหลังการฝึกปฏิบัติงานมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 1.89 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

1. ด้านปัจจัยส่วนบุคคล เพศไม่มีผลทำให้เกิดภาวะความเครียด เช่นเดียวกันอายุก็ไม่มีผลทำให้เกิดภาวะความเครียด เพราะอายุพอๆกัน คือ อายุระหว่าง 21-23 ปี ในส่วนของการป่วยทางกายและการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนผู้หญิงในช่วงการมีประจำเดือน ทำให้เกิดอารมณ์แปรปรวนซึ่งจะเป็นเฉพาะเพศหญิงบางคน และบุคลิกนิสัยของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ซึ่งบางคนสามารถจัดการความเครียดได้บางคนจัดการความเครียดไม่ได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“เพศไม่มีผล อายุไล่เลี่ยกันหมดคงไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียด” (สัมภาษณ์ นางสาว ก)

“ความพร้อมของสภาพร่างกายผู้หญิงและการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนช่วงมีประจำเดือน จะรู้สึกหงุดหงิดง่าย เครียดง่าย” (สัมภาษณ์ นางสาว ข)

“โรคประจำตัว มีผลทำให้เกิดความเครียด เช่น โรคภูมิแพ้ ไม่สบายบ่อยๆ” (สัมภาษณ์ นางสาว ค)

“เป็นคนชอบคิดมาก คิดเล็กคิดน้อยกว่าคนอื่น ความกังวล กดดันของตัวเองที่จะลงคลินิก ซึ่งได้ฟังเรื่องราวจากรุ่นพี่ ว่าจะต้องเจอกับอะไรบ้าง” (สัมภาษณ์ นางสาว ช)

ส่วนน้อยที่ค่าใช้จ่ายในคลินิกซึ่งนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายรายเดือนอาจทำให้ค่าใช้จ่ายรายเดือนไม่เพียงพอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“ค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการลงคลินิกและค่าใช้จ่ายในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ป่วย เช่น เสียค่าเดินทาง ค่าข้าว ค่าขนม อุปกรณ์ในการแปรงฟัน ยาสีฟัน ซึ่งนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายรายเดือนอาจทำให้ใช้จ่ายไม่พอ” (สัมภาษณ์ นางสาว ง)

“ค่าใช้จ่ายในการซื้อหรือซ่อมแซมอุปกรณ์ทางทันตกรรมที่ชำรุดหรือสูญหาย โดยทำให้ใช้จ่ายไม่พอต้องติดต่อเองด้วย” (สัมภาษณ์ นางสาว จ)

2. ด้านวิชาการส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ทางวิชาการที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงานคลินิกมีหลายส่วนและหลายประเด็น การเรียนเชิงทฤษฎีเนื้อหาทางวิชาการซึ่งได้เริ่มเรียนมาตั้งแต่ปีแรก ทำให้ลืมเนื้อหาบางอย่าง เนื้อหาที่ได้เรียนบางอย่างเป็นเนื้อหาที่ยังไม่มีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน ทั้งนี้ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาคลินิกทันตกรรมผสมผสาน 1 ช่วงแรกมีการเตรียมความพร้อมก่อนลงคลินิก โดยมีการทบทวนความรู้ก่อนลงคลินิก ทำให้ทราบลักษณะงานที่เราจะทำในรายวิชาคลินิกผสมผสาน 1 และอาจส่งผลต่อความเครียดในการลงคลินิกจริงด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“เนื้อหาค่อนข้างเยอะ อ่านมาไม่ตรงประเด็นที่อาจารย์จะได้เจอเคสในวันนั้น และเนื้อหาความรู้ที่ได้เรียนมายังครอบคลุมได้ไม่เพียงพอ บางเรื่องไม่ได้เรียนมาทำให้ต้องไปหาความรู้เพิ่มเติมเอง” (สัมภาษณ์ นางสาว ฉ)

“เนื้อหาที่เรียนทฤษฎีเรียนมาตั้งแต่ปี 2 ทำให้ลืมไปบ้าง และความรู้ที่ได้เรียนมาบางอย่างเป็นความรู้เก่าไม่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน” (สัมภาษณ์ นางสาว ณ)

“การจัดการเรียนการสอน ช่วงแรกมีพรีคลินิก โดยมีการทบทวนความรู้ก่อนลงคลินิกจริง ทำให้ทราบงานที่เราจะทำในคลินิกและอาจทำให้เครียดการลงคลินิกจริงๆ ด้วย” (สัมภาษณ์ นางสาว ญ)

3. ด้านภาระงานที่รับผิดชอบช่วงที่ฝึกปฏิบัติงานคลินิก ส่วนใหญ่ปริมาณงานที่จะต้องเก็บไม่มากเกินไป แต่เครียดเพราะจำนวนผู้ป่วยที่ไม่สมดุลกับงานที่จะต้องเก็บ ส่วนมากจะเป็นการอุดฟัน Class II amalgam และอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ Complete case นั้น ส่วนมากนักศึกษาจะกล่าวว่า หาปริมาณงานช่องปากที่เหมาะสมยากและผู้ป่วยไม่สามารถมาตามนัดได้ครบ ทำให้เกิดความกังวล ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้เครียดในระดับปานกลางถึงสูง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“ปริมาณงานต้องเก็บและปริมาณงานบางอย่างมากเกินไป หาเคสผู้ป่วยที่ต้องการไม่ได้ ทำให้กังวลว่าจะเก็บงานไม่ครบ” (สัมภาษณ์ นางสาว น)

“ปริมาณงานที่จะต้องเก็บไม่เยอะเกินไป แต่เครียดเพราะจำนวนคนไข้ที่ไม่เพียงพอกับงานงานที่จะต้องเก็บ ยิ่งงานอุดฟัน Class II amagam” (สัมภาษณ์ นางสาว น)

ผู้ป่วยที่ต้องให้ทำ“complete cases หายากและคนไข้ไม่สามารถมาได้ตามนัด” (สัมภาษณ์ นางสาว ฝ)

ในส่วนของความรับผิดชอบในส่วนอื่นๆ เฉพาะบางคนเท่านั้นที่มีส่วนรับผิดชอบ คือ เป็นคนคอยจัดเตรียมเครื่องมือและวัสดุทางทันตกรรมและการเป็นผู้รับผิดชอบรายวิชาคลินิกผสมผสาน1 งานกลุ่ม ซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะต้องรับผิดชอบมากที่สุด และมีวิชาอื่นที่ต้องรับผิดชอบงานด้วย เช่น โครงการ สัมมนา และวิจัย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“งานเกี่ยวกับ supply ที่ต้องเตรียม sterile เตรียมของวันต่อวัน ซึ่งเหนื่อยขึ้นไปอีก” (สัมภาษณ์ นาย บ)

“ครอสรายวิชาที่ต้องติดต่ออาจารย์ เช็คของ เบิกของ ติดต่อโรงเรียน ติดต่อคนไข้ ทำให้เพิ่มภาระงานมากขึ้นไปอีก ” (สัมภาษณ์ นางสาว ป)

“งานกลุ่ม ซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะต้องรับผิดชอบมากที่สุด ตอนลงคลินิก ยังมีวิชาอื่นที่ต้องรับผิดชอบงานด้วย เช่น โครงการ สัมมนา และวิจัย” (สัมภาษณ์ นางสาว ผ)

4. ด้านอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิกส่วนใหญ่เนื้อหาพื้นฐานของแต่ละสถาบันเหมือนกัน แต่เกณฑ์หรือมาตรฐานของอาจารย์แต่ละคนแตกต่างกัน รวมถึงเทคนิคการสอนของอาจารย์แต่ละคนแตกต่างกัน ทำให้ต้องปรับตัวเพื่อให้เข้าใจที่อาจารย์ต้องการสื่อ ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้เครียดในระดับปานกลาง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“อาจารย์ที่จบการศึกษาและเข้ามาสอนใหม่ จะไม่ค่อยรู้ขั้นตอนในการเรียนการสอน และไม่ค่อยเข้มงวดเท่าอาจารย์ที่สอนมานานแล้ว และส่วนมากอาจารย์ผู้หญิงจะละเอียดกว่าอาจารย์ผู้ชาย” (สัมภาษณ์ นางสาว พ)

“อาจารย์บางท่าน ก็สามารถปรึกษาได้ แต่บางท่านมีบุคลิกภาพค่อนข้างเคร่งขรึมและดุ เคร่งแต่ละเรื่องไม่เหมือนกัน ทำให้ไม่กล้าไปปรึกษา ทำให้เวลาลงคลินิก เมื่อเจออาจารย์อาจทำให้มีความเครียด กลัวจะโดนต่อว่าหรือให้ NR และอาจจะให้ทำรายงาน เมื่อทำไม่ดีในครั้งแรก ครั้งต่อไปอาจารย์ก็จำไม่ดีตามไปด้วย” (สัมภาษณ์ นางสาว ฟ)

“เมื่อเห็นตารางอาจารย์ผู้ควบคุม เป็นอาจารย์ที่เข้มงวดหรือดุ จะเครียดว่าอาจารย์จะอารมณ์ดีหรือไม่ดี จะตอบคำถามตรงใจอาจารย์หรือไม่ จะต้องอ่านหนังสือเพิ่มขึ้นอีก และอาจารย์จบเฉพาะทาง ก็จะแนะนำว่าควรทำอย่างนี้ดีกว่าอย่างนี้ เลยต้องคอยดูว่าวิธีนี้จะใช้กับอาจารย์คนไหน” (สัมภาษณ์ นางสาว ภ)

“สถาบันที่จบการศึกษาไม่มีผล แต่ขึ้นอยู่กับรายบุคคล และเนื้อหาพื้นฐานของอาจารย์เหมือนกัน แต่อาจารย์แต่ละคนชอบแบบนี้ ไม่ชอบแบบนี้” (สัมภาษณ์ นางสาว ม)

“เกณฑ์หรือมาตรฐานของอาจารย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน รวมถึงเทคนิคการสอนของอาจารย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน ทำให้ต้องปรับตัวตลอด” (สัมภาษณ์ นางสาว ย)

5. ด้านผู้ป่วยส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับความร่วมมือของผู้ป่วยและการไม่มาตามนัดของผู้ป่วยจะมีหลายกรณี เช่น ช่วงที่โรงเรียนประถมศึกษาปิดภาคเรียน ทำให้ไม่สามารถนำเด็กมารับบริการทันตกรรมได้ และทำให้ต้องนำผู้ป่วยมาเอง ซึ่งนักศึกษาที่บ้านอยู่ไกลก็ไม่สามารถนำผู้ป่วยมาได้ การนัดผู้ป่วยที่เป็นวัยทำงาน อาจไม่มาตามนัดได้ ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้เครียดในระดับปานกลางถึงสูง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“กรณีช่วงที่โรงเรียนประถมศึกษาปิดทำให้ไม่สามารถนำเด็กมาทำฟันได้ และทำให้ต้องนำคนไข้มาเอง ซึ่งคนที่บ้านอยู่ไกลก็ไม่สามารถนำมาได้ การนัดผู้ป่วยที่เป็นวัยทำงาน อาจไม่มาตามนัด”(สัมภาษณ์นางสาว ช)

“เมื่อเปิดแบบก็จะได้ทำงานเดิมๆ หรือไม่มีงานที่ต้องการเก็บ ส่วนใหญ่จะเป็นปริมาณงานคนไข้ที่สามารถอุดฟัน class II Am ได้มีน้อย” (สัมภาษณ์ นางสาว ข)

“เก็บปริมาณงานไม่ทัน เนื่องจากผู้ป่วยจัดการยาก ส่วนมากดื้อ ร้องไห้ ไม่ให้ความร่วมมือ ผู้ป่วยเด็กที่อ้วกง่าย กั้นน้ำลายยาก พูดเก่งถามเก่ง และไม่รู้จะจัดการหรือปรับพฤติกรรมคนไข้อย่างไร” (สัมภาษณ์ นางสาว ฉ)

6. ด้านสภาพแวดล้อมในการฝึกปฏิบัติงาน จะเป็นที่ยูนิตทันตกรรมที่พร้อมใช้งานไม่เพียงพอ เนื่องจากพังและเสียงดัง ทำให้รบกวนสมาธิ ระบบการถ่ายเทอากาศ ความร้อนในคลินิกทันตกรรมและความไม่เพียงพอของพัดลมในคลินิกทันตกรรมอีกด้วยที่มีผลต่อความเครียด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“ยูนิตทันตกรรมไม่เพียงพอ เนื่องจากพังและเสียงดัง ทำให้รบกวนสมาธิ และแย่งกันจองตั้งแต่เช้าๆ” (สัมภาษณ์ นางสาว น)

“ยูนิตทันตกรรมหรือเครื่องมือทางทันตกรรมบางอย่างเกิดการชำรุดในระหว่างใช้งานทำให้เสียเวลาในการย้ายหรือเปลี่ยนใหม่ ทำให้เกิดความล้าช้า และทำให้คนไข้ขาดความมั่นใจในตัวหมอ ” (สัมภาษณ์ นางสาว ท)

“เครื่องสเตอร์ไรด์ใช้เวลานานเกินไปและบางครั้งก็ไม่ทำงาน ต้องคอยมาดูว่าเครื่องจะทำ งานสำเร็จไหม” (สัมภาษณ์ นาย ส)

“เครื่องสเตอร์ไรด์พังทำให้ต้องมีการยกเลิกคลินิกในวันนั้น ” (สัมภาษณ์ นางสาว ผ) “เครื่องมือทางทันตกรรมบางอย่างไม่พอ ทำให้เกิดความล้าช้าในการทำงาน เช่น เครื่องขูดหินปูน เครื่องฉายแสง เครื่อง x-ray” (สัมภาษณ์ นางสาว ม)

“การถ่ายเทอากาศ ความร้อนในคลินิกทันตกรรมและความไม่เพียงพอของพัดลมในคลินิกทันตกรรม คลินิกทันตกรรมไม่ค่อยสะอาดเท่าที่ควร” (สัมภาษณ์ นางสาว ช)

7. ด้านเพื่อน ส่วนมากจะส่งเสริมกันไปในทางบวก คือ ช่วยกันหาผู้ป่วย ให้กำลังใจกัน สามารถระบายความเครียดได้ แต่จะมีในทางลบบ้าง ซึ่งควรแบ่งปันงานในช่องปากที่เก็บครบแล้วให้กับเพื่อนที่ยังเก็บไม่ครบ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าไว้ว่า

“เพื่อนช่วยกันหาคนไข้ ให้กำลังใจกัน ระบายความเครียดได้ ส่งเสริมกันไปในทางบวก” (สัมภาษณ์ นางสาว ต)

“ถ้าเห็นเพื่อนเก็บปริมาณงานได้เยอะกว่า สอบแล้ว และเจออาจารย์ใจดี ทำให้กดดันตัวเอง ยิ่งเราไม่ได้ปริมาณงานอะไรเลยก็เครียดขึ้นไปอีก” (สัมภาษณ์ นางสาว ค)

“เพื่อนมีงานสำรองในมือเยอะ ไม่ได้แบ่งใคร แบ่งให้ต่อเมื่อเพื่อนเก็บงานครบแล้ว ซึ่งใกล้จะจบคลินิกแล้ว” (สัมภาษณ์ นางสาว ญ)

ดังนั้นวิทยาลัยและอาจารย์ที่เกี่ยวข้องต้องนำผลการศึกษาไปพิจารณาหาแนวทางพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อลดความเครียดในนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุขโดยเฉพาะช่วงลงคลินิก และควรจัดให้มีการอบรมแนะแนวให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาก่อนขึ้นปฏิบัติงานในคลินิก และควรจัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้รู้จักการจัดการความเครียดที่ถูกวิธี รวมถึงอาจพิจารณาให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยจัดการความเครียดของนักศึกษาต่อไป เช่น ทัศนศึกษา ดนตรี กีฬา นันทนาการ และควรมีวิธีการเรียนการสอนและเกณฑ์ต่างๆไปแนวทางเดียวกัน เพื่อลดความไม่เท่าเทียมและนักศึกษาจะได้ไม่ต้องปรับตัวตลอดเวลา ทบทวนปริมาณงานที่เก็บตามกำหนดในการลงฝึกปฏิบัติงานคลินิกให้เหมาะสม ส่วนมากจะเป็นการอุดฟัน Class II amalgam และ Complete case ทั้งนี้ควรมีระบบการซ่อมและบำรุงยูนิตทันตกรรมที่ไม่พร้อมใช้งานและในส่วนของเครื่องสเตอร์ไรด์ และปรับปรุงระบบการถ่ายเทอากาศหรือติดตั้งเครื่องปรับอากาศในคลินิกทันตกรรม

อภิปรายผล

การฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสานของผู้ที่ตอบตอบแบบสัมภาษณ์ ช่วงก่อนการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน ความเครียดระดับสูง จำนวน 17 คน ร้อยละ 47.2 ช่วงระหว่างการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน 1 ความเครียดสูง จำนวน 34 คน และร้อยละ 9.4 ช่วงหลังการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน ความเครียดระดับต่ำ จำนวน 28 คน และร้อยละ 77.8 ซึ่งสอดคล้อง อภิญญา ยุทธชาวิทย์ และเทพไทย โชติชัย (2563) มีความวิตกกังวลในระดับมาก ร้อยละ 85.00 ($\bar{X}$=13.15, SD. =7.76) และสอดคล้องกับอุกฤษฎ์ นันทพรไพจิตร (2561) ส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับปานกลาง 106 คน คิดเป็นร้อยละ 70.7 รองลงมามีความเครียดในระดับสูง 20 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0 จะเห็นได้ว่าการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสานส่งผลให้นักศึกษามีระดับความเครียดแตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา

ด้านปัจจัยส่วนบุคคล เพศไม่มีผลทำให้เกิดภาวะความเครียด เช่นเดียวกันอายุก็ไม่มีผลทำให้เกิดภาวะความเครียด เพราะอายุพอๆ กัน คือ อายุระหว่าง 21-23 ปี ในส่วนของการป่วยทางกายและการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนผู้หญิงในช่วงการมีประจำเดือน ทำให้เกิดอารมณ์แปรปรวนซึ่งจะเป็นเฉพาะเพศหญิงบางคน และบุคลิกนิสัยของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ซึ่งบางคนสามารถจัดการความเครียดได้บางคนจัดการความเครียดไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุกฤษฎ์ นันทพรไพจิตร (2561) ที่พบว่า ลักษณะส่วนบุคคล เพศ อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับความเครียด ส่วนน้อยที่ค่าใช้จ่ายในคลินิก ซึ่งนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายรายเดือนอาจทำให้ค่าใช้จ่ายรายเดือนไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งอรุณ กระมุทกาญจน์ (2551) ที่พบว่า ปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่มีค่าใช้จ่ายต่อเดือนไม่เพียงพอ จะมีความเครียดสูงกว่านักศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายเพียงพอ

ด้านวิชาการส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอนของอาจารย์แต่ละคนแตกต่างกัน ทำให้นักศึกษาต้องคอยปรับตัว ด้านภาระงานที่รับผิดชอบช่วงที่ฝึกปฏิบัติงานคลินิก ส่วนใหญ่ปริมาณงานที่จะต้องเก็บไม่มากเกินไป แต่เครียดเพราะจำนวนผู้ป่วยที่ไม่สมดุลกับงานที่จะต้องเก็บ ส่วนมากจะเป็นการอุดฟัน Class II amalgam และอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ Complete case นั้น ส่วนมากนักศึกษาจะกล่าวว่าหาปริมาณงานช่องปากที่เหมาะสมยากและผู้ป่วยไม่สามารถมาตามนัดได้ครบ ทำให้เกิดความกังวล ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้เครียดในระดับปานกลางถึงสูง ในส่วนของความรับผิดชอบในส่วนอื่นๆ เฉพาะบางคนเท่านั้นที่มีส่วนรับผิดชอบ คือ เป็นคนคอยจัดเตรียมเครื่องมือและวัสดุทางทันตกรรมและการเป็นผู้รับผิดชอบรายวิชาคลินิกผสมผสาน1 งานกลุ่ม ซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะต้องรับผิดชอบมากที่สุด และมีวิชาอื่นที่ต้องรับผิดชอบงานด้วย เช่น โครงการ สัมมนา และวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Elani ที่พบว่า ปัจจัยทางวิชาการที่เป็นความเครียดหลัก (รวมไปถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสอบ, เกรด, และภาระงาน) (Elani et al., 2014)

ด้านอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกปฏิบัติงานคลินิกส่วนใหญ่เนื้อหาพื้นฐานของแต่ละสถาบันเหมือนกัน แต่เกณฑ์หรือมาตรฐานของอาจารย์แต่ละคนแตกต่างกัน รวมถึงเทคนิคการสอนของอาจารย์แต่ละคนแตกต่างกัน ทำให้ต้องปรับตัวเพื่อให้เข้าใจที่อาจารย์ต้องการสื่อ ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้เครียดในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Elani ที่พบว่า ปัจจัยทางคณะที่เกี่ยวข้อง (กฎระเบียบ, การควบคุมในโรงเรียน, การได้รับคำวิจารณ์, ความไม่แน่นอนของข้อเสนอแนะจากอาจารย์) ทำให้เกิดความเครียด (Elani et al., 2014)

ด้านผู้ป่วยส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการไม่มาตามนัดของผู้ป่วยจะมีหลายกรณี เช่น ช่วงที่โรงเรียนประถมศึกษาปิดภาคเรียน ทำให้ไม่สามารถนำเด็กมารับบริการทันตกรรมได้ และทำให้ต้องนำผู้ป่วยมาเอง ซึ่งนักศึกษาที่บ้านอยู่ไกลก็ไม่สามารถนำผู้ป่วยมาได้ การนัดผู้ป่วยที่เป็นวัยทำงาน อาจไม่มาตามนัดได้ ซึ่งส่วนใหญ่ทำให้เครียดในระดับปานกลางถึงสูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wilson ที่พบว่า ปัญหาใหญ่ที่ระบุจาก DES คือ ผู้ป่วยไม่มาตามการนัดหมาย (Wilson et al., 2015) โดยความร่วมมือและประสบการณ์ของผู้ป่วยเด็กก็มีผลบ้างในบางครั้งถ้าจัดการควบคุมเด็กไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Elani ที่พบว่า ปัจจัยทางคลินิก (คนไข้ยากต่อการจัดการ, ความยากของการเรียนรู้ขั้นตอนทางคลินิก) ทำให้เกิดความเครียด (Elani et al., 2014)

ด้านสภาพแวดล้อมในการฝึกปฏิบัติงาน จะเป็นที่ยูนิตทันตกรรมที่พร้อมใช้งานไม่เพียงพอ เนื่องจากพังและเสียงดัง ทำให้รบกวนสมาธิ ระบบการถ่ายเทอากาศ ความร้อนในคลินิกทันตกรรมและความไม่เพียงพอของพัดลมในคลินิกทันตกรรมอีกด้วยที่มีผลต่อความเครียด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ วิโรจน์แสงอรุณ ที่พบว่า สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น สถานที่คับแคบ การระบายอากาศไม่ดี แสงสว่างไม่เพียงพอหรือมีเสียงรบกวน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความไม่สบายทั้งทางกายและ และในส่วนของเครื่องสเตอร์ไรด์ ที่พบว่า ใช้เวลานานเกินไปและบางครั้งก็ไม่ทำงาน

ด้านเพื่อน ส่วนมากจะส่งเสริมกันไปในทางบวก คือ ช่วยกันหาผู้ป่วย ให้กำลังใจกัน สามารถระบายความเครียดได้ แต่จะมีในทางลบบ้าง ซึ่งควรแบ่งปันงานในช่องปากที่เก็บครบแล้วให้กับเพื่อนที่ยังเก็บไม่ครบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุกฤษฏ์ นันทพรไพจิตร (2561) ที่พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถนำข้อมูลหรือสาเหตุปัจจัยต่างๆ ที่มีผลทำให้เกิดความเครียดในการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา มาปรับปรุง พัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติการทางคลินิก หรือการฝึกปฏิบัติที่มีลักษณะเดียวกันนี้ เช่น การปรับมาตรฐานของทีมผู้สอน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สถานที่สำหรับการฝึกปฏิบัติ และการจัดปริมาณงานให้เหมาะสม มีที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญและพูดคุยเพื่อลดความเครียดอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรทุกแห่ง เพื่อยืนยันสาเหตุของความเครียดที่แท้จริง

2. ควรเก็บข้อมูลการฝึกปฏิบัติงานคลินิกก่อน ระหว่าง และหลังฝึกปฏิบัติงานคลินิกในทันที เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และป้องกันการหลงลืม

3. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกควรเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญหรือผู้ที่ได้รับการฝึกเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น เพื่อลดอคติจากผู้วิจัยเอง

References

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2558 (2558, 13 กันยายน). *ราชกิจจนุเบกษา.* เล่มที่ 132 ตอนพิเศษ 295ง. หน้า 2-11.

รุ่งอรุณ กระมุทกาญจน์. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการฝึกปฏิบัติงานคลินิกทันตกรรมในวิทยาลัยของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาธารณสุขสาสตร์ (ทันตสาธารณสุข) ชั้นปีที่ 2 รุ่นที่ 10 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2551 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี.* รายงานการวิจัย, วิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี.

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี. (2559). *คู่มือนักศึกษาใหม่วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี*. สุพรรณบุรี: วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดสุพรรณบุรี.

อตินุช มาลากุล ณ อยุธยา. (2546). ภาวะวิตกกังวล และซึมเศร้าในนิสิต คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/9427/1/Atinuch.pdf

อภิญญา ยุทธชาวิทย์, & เทพไทย โชติชัย. (2563). ความวิตกกังวลต่อการเรียนวิชา คลินิกผสมผสาน 1 ของนักศึกษา หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร บัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข. *Thai Dental Nurse Journal*, *31*(2), 54-64.

อุกฤษฏ์ นันทพรไพจิตร. (2561). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในการฝึกปฏิบัติงานรายวิชาทันตกรรรคลินิกผสมผสานและผลการเรียนรายวิชาทันตกรรมคลินิกผสมผสาน นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (ทันตสาธารณสุข) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร*. รายงานการวิจัย, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง.

Elani, H. W., Allison, P. J., Kumar, R. A., Mancini, L., Lambrou, A., & Bedos, C. (2014). A systematic review of stress in dental students. *J Dent Educ, 78*(2), 226–242.

Wilson, V.J., Rayner, C.A., Gordon, N.A., Shaikh, A.B., Crombie, K., Yasin-Harnekar, S. (2015). Perceived stress among dental students at the University of the Western Cape. *SADJ*, *70*(6), 255-259.